

РЕСПУБЛИКА МАЪНАВИЯТ ВА МАЪРИФАТ МАРКАЗИ ХУЗУРИДАГИ ИЖТИМОИЙ-МАЪНАВИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ИНСТИТУТИ

Мавзу: Бугунги дунёнинг мафкуравий манзараси

Барчангизга маълумки, ҳозирги вақтда дунёнинг турли минтақаларида миллатлараро ва динлараро кескинлик кучайиб бормоқда, миллатчилик, диний мурасимчилик бош кўтармоқда. Бу иллатлар давлатни емириб, жамиятни парчалаб, радикал гуруҳ ва оқимлар учун мафкура базасига айланмоқда. Ана шундай мураккаб вазиятда мамлакатимизда турли миллат ва динга мансуб инсонлар ўртасида дўстлик ва ҳамжиҳатликни янада мустаҳкамлаш биз учун борган сари муҳим аҳамият касб этмоқда. Ҳеч шубҳасиз, бу бизнинг заминимизда тинчлик ва осойишталикнинг мустаҳкам кафолати, халқимиз бунёдкорлик салоҳиятини, унинг эртанги кунга бўлган ишончини оширишнинг асоси бўлиб хизмат қилмоқда.

Ш.Мирзиёев

ҲОЗИРГИ ДАВР

Ҳозирги давр дунё ғоявий қарама-қаршиликлар мураккаб тус олган, мафкура полигонлари ядро полигонларидан ҳам кучлироқ бўлиб бораётган даврдир. Бутун ер юзи одамзод учун ягона макон ҳисобланади. Аммо тарихда мавжуд чегараларни ўзгартириш, муайян ҳудудларни босиб олиш учун сон-саноксиз урушлар бўлган. Бу жараёнда эса уруш қуроллари мунтазам такомиллашиб борган. Мазкур урушлар то XX асргача асосан кўпроқ бир ё икки давлат ёхуд минтақа ўртасида бўлган.

ГЛОБАЛЛАШУВ ҲАЁТ СУРЪАТЛАРИНИНГ БЕҚИЁС ТЕЗЛАШУВИ СИФАТИДА

Глобаллашув (лот, globus – “шар”, “Ер сайёраси”; ингл, globalization – “оммалушув”) – XX асрнинг иккинчи ярми ХХІ аср бошида жаҳон таракқиётида шаклланган янги умумсайёравий тартиботлар, давлатлар ва кишилар ўртасида ўзаро алоқаларнинг кенгайиши ва мураккаблашиши, дунё миқёсида ахборот макони, капитал, товар ҳамда ишчи кучи бозоридаги интеграциялашув, атроф-муҳитга техноген таъсирнинг кучайиши, оммавий маданият намуналарининг кенг тарқалиши, ахборот-мафкуравий ва диний-экстремистик хуружлар хавфининг ортиб боришини ифода этувчи тушунча.

ГЛОБАЛЛАШУВ

Техник-технологиянинг юксак даражада ривожланиши Ислом Каримов “Юксак маънавият – енгилмас куч” китобида қайд этганидек, глобаллашувнинг икки кўринишини юзага келтирди. **Биринчиси** ижобий хусусият бўлиб, инсониятнинг ўзаро ахборот, технология алмашуви тезлашди ва халқлар яқинлашмоқда.

Иккинчиси салбий бўлиб, унга кўра, муайян халқ манфаатлари, кадриятлари устувор қўйилмоқда ва миллий анъаналар, маданиятлар инкор қилинмоқда.

МАФКУРАВИЙ ЖАРАЁНЛАРНИНГ ГЛАБАЛЛАШУВИ

Бунда бир-биридан тубдан фарқ қиладиган икки йўналиш, тенденция намоён бўлмоқда. Жумладан, инсоният цивилизацияси тарихида эришган ҳар қандай моддий ва маънавий қадриятларнинг умуминсоний жиҳатлари тарихий макон доирасидан чиқиб, байналминаллашиб, универсаллашиб бормоқда.

“ДЕМОКРАТИЯ ЭКСПОРТИ”

“Бугунги кунда халқаро майдонда турли сиёсий кучлар ўзининг миллий ва стратегик режаларига эришиш учун “Эркинлик ва демократияни олға силжитиш” ниқоби остида амалга ошираётган, узокни кўзлаган сиёсатнинг асл моҳияти ва мақсадларини ўз вақтида сезиш, англаш катта аҳамият касб этади”.

Ислом Каримов

“Юксак маънавият – енгилмас куч”

ДУНЁДА ЗЎРАВОНЛИКНИНГ МАВЖУДЛИГИ

Ҳозирги дунёда муаммоларни ҳал этиш учун куч ишлатиш тенденциясидан ҳамон воз кечилгани йўқ. Бир гуруҳ ғаразгўй кимсалар томонидан топилаётган муаммолар давлатлар муносабатларига чиқиб кетмоқда. Натижада, жаҳонда уруш ўчоқлари ўчмаяпти ва аксинча, уларнинг янгилари пайдо бўлмоқда. Катта саккизлик давлатларининг кўпчилиги бу урушларда қатнашиб, қурол-яроғларини синовдан ўтказиб олмоқда. Бунинг оқибатида дунёда қашшоқлик, иқтисодий инқироз ва ижтимоий муаммолар барҳам топмаяпти. Глобаллашувнинг ижобий имкониятлари шубҳа остида қолмоқда.

МИНТАҚАДА ЕТАКЧИЛИККА ИНТИЛИШ

Бу мафкуравий жараён бугунги кунда дунёнинг барча минтақаларини қамраб олди. Унга кўра, муайян давлатлар ўз муаммоларини ҳал этиш, иқтисодий фаровонликка эришиш учун кўшни давлатлар ва ўзга халқларнинг манфаатларини ҳисобга олмаяпти. Натижада, трансмиллий можаролар кучайиб, глобаллашув жараёнларига салбий таъсир кўрсатмоқда. Мазкур жараён аслида “бўлиб ташла – ҳукмронлик қил” иллатининг ҳосиласи экани англаб олинмаяпти.

ИНСОНИЯТНИНГ МАЪНАВИЙ ЗАИФЛАШУВИ

Мазкур мафкуравий ҳодиса энг ташвишлисидир. Чунки инсон ўз кашфиётларига маҳлиё бўлиб, дунёқараш, ахлоқ ва фаолият жиҳатидан заифлашиб бормоқда. Терроризм, экстремизм ва “демократияни олға силжитиш” ҳаракатлари шунинг натижасидир. Бу ҳаракатлар миллий бирлик, биродарлик ва ҳамкорликка раҳна солмоқда.

Инсониятнинг маънавий заифлашуви унинг ўзига зарар келтирмоқда. Билим олиш, келажакни ўйлаш ва ижтимоий ахлоқ қоидаларига риоя қилиш ўрнига нафсга берилиш, шаҳват домига тушиш ва бугунги кун билан яшаш эгаллаб бормоқда.

МАЪНАВИЙ ТАҲДИД

Глобаллашув жараёнлари ҳукм сураётган шароитда миллий ўзликни сақлаб қолиш муаммолари, миллатнинг маънавий-ахлоқий, этно-маданий ва тарихий қадриятлари барҳам топишига қаратилган хавф-хатарлардан бири бу маънавий таҳдидлардир.

HACKTIVISM

CRIME

INSIDER

ESPIONAGE

TERRORISM

WARFARE

МАЪНАВИЙ ТАҲДИД

Маънавий таҳдидларнинг хусусиятлари

тил танламайди

дин танламайди

этиқод танламайди

Маънавий таҳдидларнинг зарари

инсон эркинлигига дахл қилади

инсон руҳий дунёсини издан чиқаради

мақсадли амалга оширилади

Маънавий таҳдидларнинг турлари

мафкуравий

ғоявий

информацион

Мафкуравий ваҳима (ингл, Moral panic, moral - “мафкура, ахлоқ”, panic - “ваҳима, кўрқув”). Мафкуравий ваҳима бу жамиятдаги мавжуд тинчлик ҳолатига раҳна солиш хавфи билан аҳолини кўрқитиш мақсадида муаммоларни тақдим этишдир. **“Фольклор(маҳаллий) иблислар ва мафкуравий (маънавий ва ахлоқий) ваҳима”** асари муаллифи **Стенли Кохенга** фикрига кўра мафкуравий ваҳима жамият қадриятлари ва қизиқишларига хавф ва кўрқув соладиган вазият, воқеа, киши ёки кишилардан иборат гуруҳларнинг пайдо бўлиши натижасида содир бўлади; жамиятга, маданий қадриятларга хавф келтириб турувчи шахслар **“фольклор иблислар”** деб атала бошланди. Ахлоқий ваҳима тортишув ва ижтимоий тангликни ўз ичига қамраб олган қарама-қаршилиқдир, бунда мурасасизлик қийиндир. Чунки, унинг марказида турган муаммонинг ўзи таъқиқланган. Оммавий ахборот воситаларининг ўзи узоқ давр мобайнида “мафкуравий-нафрат агенти” сифатида фаолият кўрсатди.

“РАНГЛИ ИНҚИЛОБ”ЛАР

“Рангли инқилоб” деб кўпинча қатор Шарқий Европа мамлакатларида маҳаллий аҳолини уюштирган, ҳарбийлар иштирок этмаган, аммо одатда сиёсий режим алмашилиши билан тугалланадиган кўча тартибсизликлари ва оммавий намоёнлиқларига айтилади. Баъзи ана шундай мамлакатларда ҳатто ҳокимият тепасидаги сулолалар ҳам алмашади.

2003 йил – Грузиядаги Атиргуллар инқилоби;

2004 йил – Украинадаги Заргалдоқ ранг инқилоб;

2005 йил – Қирғизистондаги Лолалар инқилоби;

2006 йил – Белоруссияда инқилоб қилишга уриниш;

2008 йил – Арманистондаги рангли инқилоб қилишга уриниш;

2009 йил – Молдавияда инқилобга уриниш;

2010-2015 йиллар – Яқин Шарқ ва Украинадаги инқилоблар.

2018 йилга Арманистон инқилоби

ИНТЕРНЕТ

ИНТЕРНЕТ (ЛОТ, INTER – “АРО” ВА NET (WORK) – “ТАРМОҚ”):

1) катта (глобал) ва кичик (локал) компьютер тармоқларини ўзаро боғлайдиган бутун жаҳон компьютер тизими, бутун дунё бўйлаб фаолият кўрсатадиган халқаро ахборот алмашувининг глобал компьютер тармоғи;

2) турли-туман масалалар ва соҳалар бўйича маълумотларни қамраб оладиган, узок, масофалардан туриб алоқани амалга ошириш, электрон тижорат, масофавий таълим, аудио, видео, теле, тасвир айирбошлаш ва умуман, кўпдан-кўп янгилик ва маълумотларни жамлайдиган электрон ахборот воситаси ва дастурини англатувчи тушунча.

МУТААССИБЛИК

Мутаассиблик – инсоннинг бирор гоё, ақида ёки одатларга меъёридан ортиқ даражада ишониши (фанатизм). Мутаассиб одатда ўзининг тушунчаларини ва қарашларини мутлақ ҳақиқат деб билади. Ўзгалар фикр-мулоҳазаларини эшитишни ҳам истамайди. “Мен ҳақман, менинг билганларим тўғри,” – деб ўзини ишонтиради ва руҳий жиҳатдан айнийди.

Мутаассиблик мақсадли ва онгли равишда ғаламис ва ғаразгўй кимсалар, гуруҳлар томонидан амалга оширилади. Айниқса, ёшларнинг онгини заҳарлаб, ўзларининг зарарли мақсадларини амалга ошириш учун фойдаланади.

МУТААССИБЛИКНИНГ ЗАРАРЛИ ОҚИБАТЛАРИ

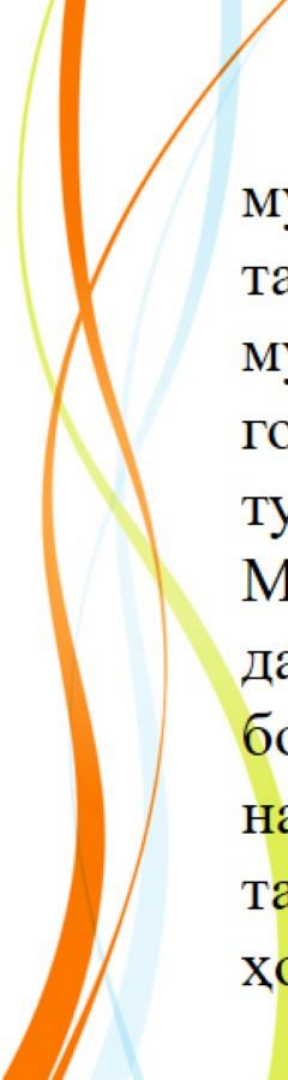
Мутаассибликнинг зарарли оқибатлари моддий зарарлардан ўнлаб баробар устувор туради. Бу зарарли оқибатларнинг энг асосийлари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

Мутаассиблик шахс ақлини заифлаштиради.

Мутаассиблик шахс қарашлари ва фикрларини доғмалаштиради.

Буларнинг натижасида одам манқуртлашиб боради.

Барча замонларда мутаассиблик қораланиб келинган. Туркий халқлар мутафаккирларидан бири **Ч.Айтматов** мутаассиблик охир-оқибатда инсоннинг наслига дахл қилади, деган фикрга келган (“Қиёмат” асари).

Мафкуравий беқарорлик – кишилиқ жамиятига хос муайян хусусиятлардан бири; мафкуравий соҳадаги тамойилларнинг қарор топмагани, доимий бўлмагани, муқим бўлмагани каби маъноларни англатади. Бу тушунча гоҳида ижтимоий ҳаётда мафкураларнинг алмашиб туриши жараёнини изоҳлаш учун ҳам қўлланилади. Мафкуравий беқарорлик, асосан, муайян бир ҳудудда давлат тизими бир ижтимоий-иқтисодий тузумдан бошқасига ўтиш даврида юзага келади. Шу нуқтаи назардан олганда, Мафкуравий беқарорликни - муайян тарихий шароитда юзага келадиган ғоявий ўзгарувчан ҳолат деб ҳам аташ мумкин.

ҒАЛАБА ФОРМУЛАСИ

Бунинг маъноси шуки, зарарли ғояларга қарши миллий ғоямиз қўйилади. Чекланган фикрларга қарши миллий мафкурамизни қўллаймиз. Жаҳолатли ҳаракатларга қарши ҳаққоний билимдонликни қўямиз. Шу маънода мутаассибликнинг олдини олиш асоси учта:

МИЛЛИЙ ҒОЯ

МИЛЛИЙ МАФКУРА

ЧУҚУР БИЛИМ

Ғоя мақсадни, мафкура фаолиятни, билим эса саодатни беради. Бизнинг йўлимиз шундан иборат.

МАҒКУРАВИЙ ПОЛИГОНДА МИЛЛИЙ ҒОЯ ВА ЁТ ҒОЯЛАР ОЛИШУВИ

Бундай таҳдид ва таъсирларга фақат кучли ғоя, ўзликни англаш, соғлом мағкурагина қарши тура олади. Мағкуравий полигонлар ядро полигонларидан хавфлироқ бўлиб бораётган бу вазиятда миллий истиқлол ғояларини ёшлар онги ва қалбига сингдириш ниҳоятда муҳим. Истиқлол ғояси фуқароларни тафаккур қуллигидан қутқаради, Ватан равнақи, юрт тинчлиги ва фаровон турмушни таъминлашга ёрдам беради, мустаҳкам мағкуравий иммунитет ҳосил қилишга хизмат қилади.

**ЭЪТИБОРИНГИЗ
УЧУН РАХМАТ**